

МОРФЕМІКА ТА СЛОВОТВІР

Жукова К.

– кандидат філологічних наук, доцент кафедри східних мов Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

Шапран Ю.

– викладач кафедри східних мов та міжкультурної комунікації Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

УДК 811.581

ВПЛИВ ТРАДИЦІЙ НА НАЗВИ СУЧАСНОГО ОДЯГУ В КИТАЙСЬКІЙ МОВІ

У статті проаналізовано структурний склад назв сучасного одягу китайською мовою. Виокремлюються найбільш поширені моделі, які корелюють з кількісно-складовим складом лексики китайської мови. Крім цього розглядається проблема впливу традицій на формування назв сучасних елементів одягу. Виділяються видові та похідні назви. З'ясовано, що більшість назв сучасного одягу в своєму складі мають морфему-назву одягу традиційного. Вбачаємо в цьому незаперечний вплив традицій на формування сучасної лексики.

Ключові слова: морфема, кількісно-складовий склад мови, видова морфема, семантичне поле.

Жукова Е.

– кандидат филологических наук, доцент кафедры восточных языков Харьковского национального педагогического университета имени

Г. С. Сковороды

Шапран Ю.

– преподаватель кафедры восточных языков и межкультурной коммуникации Харьковского национального университета имени

В. Н. Каразина

ВЛИЯНИЕ ТРАДИЦИЙ НА НАЗВАНИЯ СОВРЕМЕННОЙ ОДЕЖДЫ В КИТАЙСКОМ ЯЗЫКЕ

В статье анализируется структурный состав названий современной одежды на китайском языке. Выделяются наиболее распространенные модели, которые соответствуют количественно-слоговому составу лексики китайского языка. Кроме этого рассматривается проблема влияния традиций на формирование названий современных элементов одежды. Выделяются видовые и производные названия. Установлено, что большинство названий современной одежды в своем составе имеют морфему-название одежды традиционной. Считаем это неоспоримым влиянием традиций на формирование современной лексики.

Ключевые слова: морфема, количественно-слоговой состав языка, видовая морфема, семантическое поле.

Zhukova K.

– Candidate of Science (Linguistics), Associate Professor, Oriental Languages Department, H. S. Skovoroda Kharkiv National Teachers' Training University

Shapran Y.

– Teacher, Department of Oriental Languages and Intercultural Communication, Kharkiv V. N. Karazin National University

THE INFLUENCE OF TRADITIONS ON THE NAMES OF MODERN CLOTHING IN THE CHINESE LANGUAGE

The article analyzes the structural composition of the names of modern clothes in the Chinese language. The most common models, which correspond to the quantitative syllable composition of the Chinese language vocabulary, are selected. The problem of the influence of traditions on the modern clothing names forming is considered. The root morphemes (the names of the traditional clothes) and derivative names are outlined. It was found out that the most of selected of modern clothes names have a root morpheme in their composition. We consider this an undeniable influence of traditions on the formation of modern vocabulary.

Key words: morpheme, quantitative-syllable composition of language, root morpheme, semantic field.

Постановка проблеми. Бурхливий розвиток сучасного одягу в цілому світі та поява нових слів зумовили інтерес до основних тенденцій словотворення та впливу традицій на назви елементів сучасного одягу в китайській мові. До того ж, незважаючи на те, що Китай останні десятиріччя стрімко розвивається, в країні зростає інтерес до традиційного костюму. Цьому чимало сприяють масштабні історичні фільми та серіали, які користуються популярністю у глядачів. Поєднання сучасних тенденцій моди та любові до традиційного одягу реалізується на рівні словотворення. Об'єктом даного дослідження є назви сучасного одягу в китайській мові та їхній зв'язок із назвами одягу традиційного. Особливості будови складених слів-назв сучасного одягу та вплив на них традицій, уявлень становить предмет дослідження

Вважаємо, що опрацювання результатів нашого дослідження є актуальним для майбутніх перекладачів та синологів.

Аналіз останніх досліджень. На сьогоднішній день значна увага дослідників зосереджена на укладанні тематичних словників та підручників, що знайомлять з назвами сучасного одягу. Серед таких робіт можна назвати посібник І. В. Кошелевої «Цвет, одежда, обувь и аксессуары» [2] та безліч онлайн ресурсів серед яких studychinese.ru, shibushi.ru, alfavit-online.in.ua та ін. Та на тлі словникових видань гостро відчувається відсутність наукових досліджень, присвячених аналізу лексичного матеріалу. Кандидатські дисертації розглядають китайський костюм лише у культурологічному аспекті [4; 5].

Таким чином, опрацювання останніх досліджень демонструє необхідність проведення аналізу назв елементів одягу в структурному та діахронічному аспектах.

Предметом дослідження є семантичні та структурні особливості будови складених слів-назв одягу.

Метою даної роботи є аналіз назв предметів одягу та виявлення впливу традицій на формування назв одягу сучасного. Досягнення даної мети передбачає виконання таких **завдань**: 1) виділення

експериментальної групи загальним обсягом 300 слів; 2) аналіз лексичних одиниць та виділення підкатегорій за різними ознаками.

Виклад основного матеріалу дослідження. У старокитайській мові слова в переважній більшості були односкладовими. У словнику «Менцзи цидянь» (孟子词典) односкладові слова становлять близько 66 %, а багатоскладові – близько 34 % [6, с. 14]. Однак за багато сотень років існування і розвитку китайської мови в кількісно-складовому складі відбулися зміни. Ще в кінці минулого століття російський китаєзнавець А. Лутовінов стверджував, що китайська розмовна мова складається з певної кількості односкладових та великої кількості багатоскладових слів [1, с. 1]. Нині в китайській мові багатоскладових слів значно більше, ніж односкладових. У «Списку трьох тисяч найбільш уживаних слів путунхуа» (普通话三千常用词) односкладові та багатоскладові слова становлять відповідно приблизно 37 % і 63 % [6, с. 13].

Односкладові слова (单音词 – dān yīn cí) являють собою первинні (первісні) лексичні одиниці, їх іноді називають простими (кореневими) словами. Односкладове слово, вихідна лексична одиниця китайської мови, обмежене в своєму складі однією морфемою, позбавлене афіксів або будь-яких інших словотворчих елементів. Багато односкладових слів китайської мови виражають найбільш прості поняття, вони є непохідними, позначають предмети і явища, відомі людині з глибокої давнини. Наприклад, такі слова, як: 天 tiān – небо, 雨 yǔ – дощ, 人 rén – людина, 男 nán – чоловік, 女 nǚ – жінка, 手 shǒu – рука. Що стосується назв одягу, то односкладовими є такі 巾 (jīn) – хустка (особливо шовкова), пов'язка на голову, тюрбан, шапочка; 裤 (kù) – штани, брюки; 帽 (mào) – головний убір, капелюх, шапка; 鞋 (xié) – туфлі, черевики, взуття; 衫 (shān) – сорочка, плаття (без підкладки), халат, блузка; сукня; 裙 (qún) – мантія, спідниця, фартух; 带 (dài) – пояс, ремінь, шарф, стрічка; 衣 (yī) – одяг, плаття, костюм, куртка, кофта. Як ми бачимо, для багатьох односкладових слів-назв одягу китайської мови характерна багатозначність.

Односкладові слова досі відіграють важливу роль, вони можуть вживатися самостійно, проте також служать для утворення складних слів. Деякі слова старокитайської мови, що мають один склад, втратили якість самостійних лексичних одиниць і в сучасній мові використовуються як значущі частини багатоскладових слів (多音词 – duō yīn cí), які являють собою вторинні лексичні одиниці, що мають в своєму складі не менше двох морфем. Одна з морфем може бути афіксом або будь-яким іншим словотворчим елементом. Такі лексичні одиниці є похідними та можуть складатися як з морфем, що вживаються самостійно, так і з тих, що вже втратили цю якість. Так, морфем 衣 та 服 в даний час самостійно не вживаються. Разом з тим вони на правах значущих частин входять до складу складного слова 衣服 «одяг», яке

широко використовується в сучасній китайській мові. Морфеми 帶 та 袍 зараз також не вживаються самостійно. Однак, оформлені суфіксом іменників 子 або 儿 використовуються в сучасній мові 帶儿 або 帶子 – «пояс», 袍儿 або 袍子 – «халат». Інші морфеми також вживаються з суфіксом 子 (鞋子 взуття, 裤子 штани, 裙子 спідниця), або в складі похідних слів 衬衫 сорочка, 制服 форма, 毛巾 рушник.

Нами було виокремлено 300 лексичних одиниць-назв сучасного одягу. Переважна більшість з них – двоскладові, тобто двоморфемні. Загальна кількість одноморфемних слів становить лише 0,6 % від загальної кількості лексичних одиниць, тобто 2 слова, а саме: 襪 (jiǎo) – плаття без підкладки та 襦 (shú) – довга кофта.

Двоморфемних слів виявлено найбільше, а саме 40,4 %, від загальної кількості. До таких слів відносяться: 皮鞋 (píxié) – шкіряні черевики, 睡衣 (shuìyī) – піжама, 长裙(chángqún) – спідниця та інші.

Також нами було знайдено 104 триморфемних слова, що становить 34,7 %. Наприклад: 棉衫 (mián máo shān) – трикотажна білизна, 蕾丝衫 (léisīshān) – мереживна сорочка, 牛仔裙 (niúzǎiqún) – джинсова спідниця та інші.

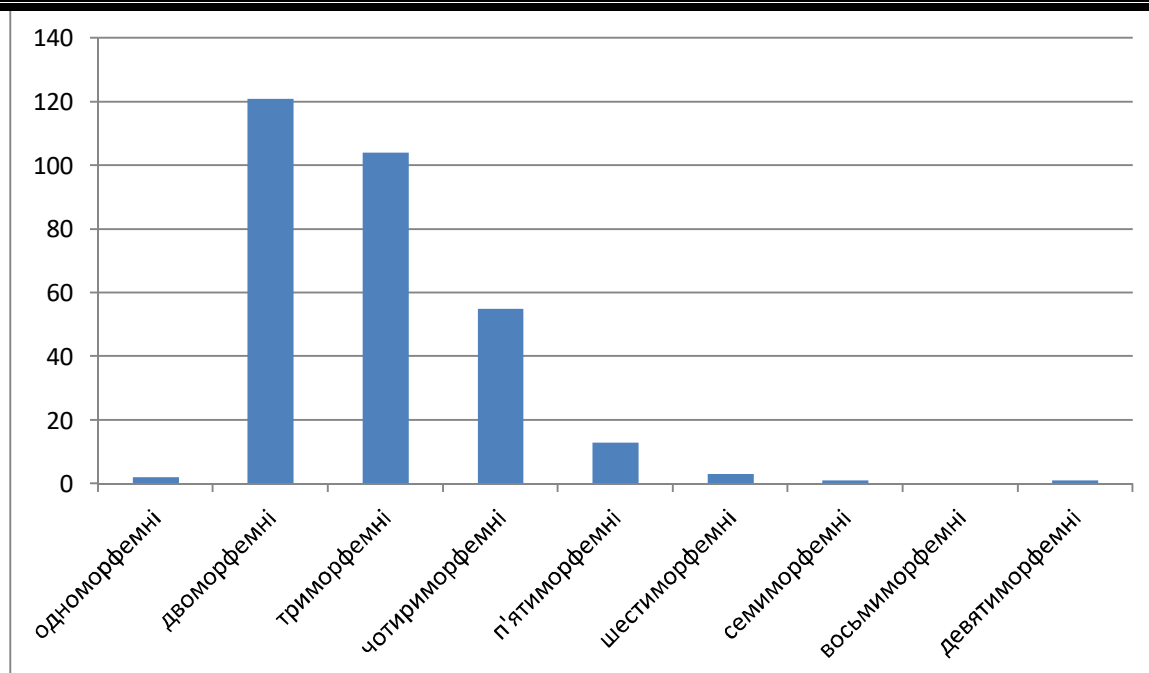
Загальна кількість чотириморфемних слів становить 18,4 % тобто 55 слів, наприклад: 连指手套 (liánzhǐ shǒutào) – мітенки, 灯笼儿裤 (dēnglongérkù) – шаровари, 翻领衬衫 (fānlǐng chènshān) – сорочка апаш, 棉军大衣 (miánjūndàiyī) – бавовняна шинель для солдатів, 连体内衣 (liántǐnèiyī) – боді.

П'ятиморфемні назви складають 4,3 % від загальної кількості слів, а саме 13. Це такі слова як 双排扣西服 (shuāng pái kòu xīfú) – костюм з двома рядами ґудзиків, 化装跳舞服 (huàzhuāng tiàowǔ fú) – маскарадний костюм, 系腰带短裤 (xìyāo yāodài duǎnkù) – бермуди та інше.

Шестиморфемних назв було виявлено лише 3, що становить 1 % від загальної кількості, наприклад: 鸡尾酒会礼服 (jīwěijiǔhuì lǐfú) – вечірня сукня, 短袖紧身外衣 (duǎnxiùjǐnshēnwàiyī) – куртка з короткими рукавами.

Нами було знайдено семиморфемну назву, а саме 仿麂皮领夹克衫 (pángjǐpílingjiākèshān) – піджак із замшевим коміром, що становить 0,3 % та дев'ятиморфемне слово –反射面式通风防护服 (fǎnshèmiàn shì tōngfēng fánghùfú) – захисний одяг із вентиляцією та світло відбиваючою поверхнею, що також становить 0,3 %.

Отже, ми можемо зробити висновок, що з точки зору кількісно-складового складу домінуючою нормою в сучасній китайській мові є двоскладове слово, їх кількісна перевага і провідна роль безсумнівні. Трішки менше триморфемних слів, ще менше чотириморфемних назв. Назви одягу, що складаються з однієї, семи та дев'яти морфем є радше винятком (див. діаграму 1.1).

У ході аналізу багатоморфемних назв одягу було виявлено, що 194 слова, тобто 65,5 % становлять лексичні одиниці, які мають в своєму складі морфему-назву традиційного одягу. Вважаємо такі багатоскладові утворення *похідними* назвами (назва, що утворена чи виведена з іншого подібного, про величину, форму, категорію тощо [2]), тоді як ієрогліфи 巾 裤 帽 鞋 衫 裙 带 衣 та ін. пропонуємо називати видовими морфемами. Ці назви позначали елементи одягу в стародавньому Китаї та знайшли своє місце у сучасній мові в багатоскладових словах.

З обраних нами назв було виокремлено 21 похідну лексичну одиницю із ієрогліфом 服 що складає 7 %, від загальної кількості. Це такі слова, як: 青年服 (qīngnián fú) – молодіжний піджак, 民族服装 – (mínzú fúzhuāng) – народний (національний) костюм, 大礼服(dàlǐfú) – парадна форма, мантія, 燕尾服 (yànwěifú) – фрак, 晚礼服 (wǎnlǐfú) – вечірній офіційний костюм, смокінг, 鸡尾酒会礼服 (jīwěijiǔhuì lǐfú) – коктейльне плаття та інші. В складі багатоскладових слів морфема зберігає своє значення «одежа»

Ієрогліф 衣 входить до складу 13 %, тобто 39 слів, а саме: 圆领毛衣 (yuánlǐngmáoyī) – шерстяний светр з круглим горлом (комір), 风雪大衣 (fēngxuědàyī) – куртка «аляска», парка, 晨衣 (chényī) – халат, 吸汗内衣 (xīhànnèiyī) – спідня білизна, що вбирає піт, 卫衣 (wèiyī) – толстовка, 保暖内衣 (bǎowǎnnèiyī) – термобілизна, 上天衣 (shàngtiānyī) – похоронний одяг, саван. Як ми бачимо, у цій групі об'єднані лексичні одиниці з досить різноманітною семантикою. Проте, самі морфемні 衣 та 服 первинно мали значення «одежа», що дозволило їхнє використання в багатьох похідних словах.

Однак більшість видових слів вказували на конкретний елемент

одежі та зберегли це значення в похідних словах. Наприклад, 10 %, тобто 30 слів, з виокремлених нами назв одягу, становлять похідні слова морфеми 褲 (kù) – штани, брюки, прикладом являються 马裤 (mǎkù) – брюки для верхової їзди, брюки галіфе, рейтузи для верхової їзди, 棉毛 (mián máo kù) – підштаники, 背带裤 (bēi dài kù) – комбінезон із підтяжками, 系腰带短裤 (xìyāo yāodài duǎnkù) – бермуди та інші.

Слів, що включають у себе ієрогліф 衫, нараховується 19, тобто 6,3 %, але, на наш погляд, спостерігаємо звуження семантичного поля, адже слово 衫 (shān) в давнину позначало сорочку, плаття (без підкладки), халат, блузку та навіть сукню. На сьогодні похідні слова здебільшого позначають сорочки різного вигляду та призначення: 球衫 (qiúshān) – теніска, 足球衫 (zúqiúshān) – футболка, 短袖衬衫 (duǎnxiù chènshān) – сорочка з короткими рукавами, 蝙蝠衫 (biānfúshān) – сорочка фасону «летюча миша», 方格衬衫 (fānggé chènshān) – ковбойка, 女衬衫 (nǚchènshān) – блузка.

Конкретним залишилося значення морфеми 帽 (mào) – головний убір, капелюх, шапка. 24 похідних слова, тобто 8 %, називають різні види капелюхів: 无边帽 (wúbiān mào) – феска, 罗宋帽 (luósòngmào) – китайська шапка вушанка, 三用帽 (sān yòng mào) – трицільна шапка, 大浴帽 (dà yǎnmào) – капелюх із широкими полями, 瓜皮帽 (guāpímào) – ярмулка, тубетейка, 鸭舌帽 (yāshémào) – картуз.

Ще одним прикладом використання видової морфеми у похідних словах є 16 слів, тобто 5,3 %, з ієрогліфом 鞋 (xié), що використовувався для позначення різних видів взуття. На даний момент морфема зустрічається у словах: 登山鞋 (dēngshānxié) – гірські черевики, 运动鞋 (yùndòng xié) – кросівки, 足球鞋 (zúqiúxié) – бутси, 橄榄球鞋 (gǎnlǎnqiú xié) – шиповки для гри в регбі, 高跟鞋 (gāogēn xié) – туфлі на високих підборах, 雨鞋 (yǔ xié) – гумові чоботи, 凉鞋 (liángxié) – босоніжки, 拖鞋 (tuōxié) – шльопанці, капці, 人字拖鞋 (rénzìtuō xié) – сланці та інші.

Ієрогліф 带 (dài) – пояс, ремінь, шарф, стрічка використовується 7 разів, що становить 2,3 %. До похідних слів належать 腹带 (fùdài) – пояс-корсет, 收腹带 (shōufùdài) – стягуючий бандаж, 无带乳罩 (wúdàirǔzhào) – бюстгальтер без бретельок, 背带裙 (bēidàiqún) – спідничний комбінезон, 腰带 (yāodài) – поясний ремінь, пояс та інші.

Слово 巾 (jīn) означало хустку (особливо шовкову), пов'язку на голову, тюрбан, шапочку. Але в сучасній лексиці вживається у 7 словах – 2,3 %, наприклад: 毛巾 (máojīn) – махровий рушник, 毛皮围巾 (máopíwéijīn) – горжетка (маленький хутряний шарф-лисиця з голівкою, лапками і хвостом), 红领巾 (hónglǐngjīn) – червона краватка, піонерський галстук, 领巾 (lǐngjīn) – краватка (косинкою). Як ми бачимо, ці слова наразі не пов'язані з головними уборами, а здебільшого позначають довгий шматок тканини, що одягається на шию.

裙 вживається 22 рази, що становить 7,3 % від загальної кількості

обраних нами слів: 牛仔裙(niúzǎiqún) – джинсова спідниця, 腰褶裙 – (yāozhéquán) – широка спідниця, зібрана навколо талії, 背帶裙 (bēidàiqún) – спідничний комбінезон, 芭蕾舞短裙 (bālěiwǔduǎnqún) – пачка (спідниця балерини), 超短裙 (chāo duǎn qún) – міні-спідниця, 喇叭裙 (lǎbaqún) – спідниця кльош, 无袖连衣裙 (wúxiùliányīqún) – сукня без рукавів, 女童裙装 (nǚtóngqúnzhuāng) – сукня для дівчаток, 学生裙 (xuésheng) – шкільне плаття та інші.

Отже, нами були розглянуто назви сучасного китайського одягу та отримано такі висновки:

1. З точки зору структури, двоморфемних назв одягу найбільше, триморфемних та чотириморфемних дещо менше, що корелює з кількісно-складовим складом лексики китайської мови. Назви одягу, що складаються з однієї, семи та дев'яти морфем, є радше винятком.

2. Було виокремлено видові та похідні назви. Видові назви походять від назв давнього традиційного одягу, іншими словами – це перший одяг від якого походить одяг сучасний. Під час дослідження ми переконалися, що назви традиційного китайського одягу мали значний вплив на формування назв сучасного одягу. Більш ніж половина слів з опрацьованих 300 одиниць, а саме 194, мають у своєму складі морфему-назву одного з елементів традиційного одягу.

Таким чином, вважаємо, що назви традиційного одягу мають значний вплив на формування назв сучасного одягу. Видові назви використовуються в багатоскладових назвах, здебільшого зберігаючи зв'язок із первинним значенням, уточнюючи з якого матеріалу зроблений одяг; на яку частину тіла одягається; з якою метою зроблений або яке його призначення чи який його зовнішній вигляд.

Перспективи подальших розвідок ми вбачаємо у виділенні конкретних категорій, що проаналізують семантичну структуру складених назв сучасного одягу.

Література

1. Лутовинов А. Г. Начатки грамматики китайского разговорного языка приспособительно к формам языка русского. Москва, 1898. 398 с.

2. Кошелева И. В. Цвет, одежда, обувь и аксессуары. Китайский язык. *Пособие по лексике*. Харьков, 2010. 180 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/231784/>

3. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970–1980). URL: <http://sum.in.ua/s/synkora> (Дата звернення: 04.02.2019).

4. Эволюция китайского традиционного костюма в Северном Китае как отражение социокультурных кодов картины мира. *Научная библиотека диссертаций и авторефератов disserCat*. URL: <http://www.dissercat.com/content/evolyutsiya-kitaiskogo-traditsionnogo-kostyuma-v-severnom-kitae-kak-otrazhenie-sotsiokulturnykh-kofov-kartiny-mira>

5. Этнокультурные традиции национального костюма в дизайне современной китайской одежды. *Научная библиотека диссертаций и авторефератов disserCat*. URL: <http://www.dissercat.com/content/etnokulturnye-traditsii-natsionalnogo-kostyuma-v-dizaine-sovremennoi-kitaiskoi-odezhdy>

6. 中国语学新辞典. 东京. 1969. 339页.